

Богдан ЛАЗОРАК,
кандидат історичних наук,
директор Державного історико-культурного заповідника «Нагуєвичі»,
доцент кафедри історії України Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка,
(Україна, Дрогобич), *istoryk_@ukr.net*

СІЧНЕВЕ ПОВСТАННЯ 1863 р. ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ІСТОРИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ ГРОМАДЯН МІСТА ДРОГОБИЧ (1880 – 1939 рр.)¹

У статті детально розглянуто традицію вшанування теми Січневого повстання польського народу 1863 р. в культурно-освітньому середовищі громадян міста Дрогобич за період 1880 – 1939 рр. Йдеться передовсім про організацію святкових та поминальних урочистостей на рівні громадських товариств, магістрату і парафіяльних інституцій Дрогобича.

Ключові слова: Січневе повстання, Дрогобич, Російська імперія, історична пам'ять,

Bohdan LAZORAK,
Director of State Historical-Cultural National Park «Nahuievychi»,
PhD (History), Associate Professor of Department of Ancient History of Ukraine
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) *istoryk_@ukr.net*

THE UPRISING IN JANUARY, 1863 AGAINST THE RUSSIAN EMPIRE IN THE HISTORICAL MEMORY OF CITIZENS OF DROHOBYCH (1880 – 1939)

In the article the tradition of honoring of the theme of the uprising of the Polish people in January, 1863 in the cultural and educational surroundings of Drohobych for the period of 1880 – 1939 is considered in detail. Primarily, it goes about the organization of festive and memorial ceremonies at the level of public organizations, magistrate and parochial institutions of Drohobych. Also, the potential range of the residents and natives of Drohobych district, who actively participated in military campaigns in 1863 – 1864, is defined. Among other things, for the first time in the historiography, the articles by Drohobych journalists dedicated to the January uprising are analyzed, including autobiographical stories about the uprising's participants, obituaries, political and publicistic essays, and also poems of initiation. The tradition of organizing various celebrations dedicated to the theme of the January uprising has long been a feature of the cultural topos of Drohobych not only at the level of the educational environment of the local gymnasiums and public associations, but also at the level of the official city authorities in the face of the magistrate, municipal and district councils, as well as old age groups. The serious attitude of the city dwellers to the events of 1861 – 1863 was especially relevant in connection with the fact that in the uprising immigrants from Drohobych and its outskirts took part in it, who, on the one hand, kept the «living memory» about the most dramatic episodes of the stormy events of the January uprising and, on the other hand, were able, by way of example, to convey the symbolic meaning of their feasts to future generations in order to cultivate the legitimate right of every nation to freedom.

Key words: January uprising, Drohobych, historical memory, Russian Empire.

Богдан ЛАЗОРАК,
кандидат історических наук,
директор Государственного историко-культурного заповедника «Нагуєвичи»,
доцент кафедры истории Украины Дрогобычского государственного
педагогического университета имени Ивана Франко,
(Украина, Дрогобыч), *istoryk_@ukr.net*

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених у рамках виконання наукового проекту «Українсько-польсько-єврейські взаємини у Східній Галичині (перша половина ХХ ст.): історичний досвід, уроки для сучасності», що фінансується за рахунок коштів загального фонду державного бюджету. ID:95861 29.08.2017 (176-1).

ЯНВАРСКОЕ ВОССТАНИЕ 1863 г. ПРОТИВ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ В ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ ГРАЖДАН ГОРОДА ДРОГОБИЧ (1880 – 1939 гг.)

В статье подробно рассмотрено традицию почитания темы Январского восстания польского народа 1863 в культурно-образовательной среде граждан города Дрогобич за период 1880 – 1939 гг. Речь идет прежде всего об организации праздничных и поминальных торжеств на уровне общественных объединений, магистрата и приходских учреждений Дрогобича.

Ключевые слова: Январское восстание, Дрогобич, историческая пам'ять, Российская империя.

Постановка проблеми. Традиція організації найрізноманітніших урочистостей на тему Січневого повстання здавна була властивою рисою культурного топосу Дрогобича не тільки на рівні освітянського середовища місцевих гімназій та громадських товариств, але й офіційної міської влади – магистрату, гмінної та повітової рад, а також староства. Серйозне ставлення громадян міста до подій 1861 – 1863 рр. було актуальним передовсім у зв'язку із тим, що в повстанні активну участь брали вихідці із Дрогобича та околиць, які, з одного боку, проживаючи у місті зберігали «живу пам'ять» про найдраматичніші епізоди буремних подій Січневого повстання, а з іншого – зуміли своїм прикладом передати символічне значення своїх подвигів майбутнім поколінням задля культивування законного права кожного народу на свободу. В цьому контексті варто зауважити, що хронологічно тенденція ставлення офіційної влади до теми Січневого повстання, а відтак, і традиції його відзначення у місті Дрогобич та й Галичині в цілому мала три основні періоди: 1) 1860 – 1880 рр. – коли австрійська цісарсько-королівська адміністрація наклала жорстку цензуру щодо патріотичних поривань поляків у зв'язку із антиімперським повстанням проти російської влади; 2) середина 1880 – 1918 рр. – період, коли тема урочистостей, приурочених річницям повстання, отримала більш лояльну оцінку у зв'язку із реформами доби «Автономії»; 3) 1919 – 1939 рр. – доба, в часі якої Січневе повстання ставало однією із основних прерогатив відродження та розвитку Другої Речі Посполитої, а приклади жертвовності повстанців ставали основою для консолідації польського народу.

Аналіз останніх досліджень. Серед останніх спеціальних досліджень, які стосуються теми, варто назвати дві міжнародні збірки джерел та матеріалів конференцій, які публікувалися у рамках проекту «Січневе повстання» силами професорсько-викладацького складу Жешувського (Ряшівського) університету. Так, у 2013 р. побачило світ комплексне видання матеріалів конференції «Galicja a powstanie styczniowe» під редакцією Маріоли Гошовської, Агнешки Кавалець і Леоніда Зашкільняка. Другий том «Powstanie styczniowe w ramieniu zbiorowej» побачив світ у 2017 р. під редакцією Агнешки Кавалець і Юрія Кузицького. Саму цими виданнями польська і українська історіографія підсумувала найновіші дослідження та рефлексії з приводу січневого повстання за останні 150 років.

Мета статті. Узагальнити відомі і проаналізувати невідомі джерельні та історіографічні свідчення про історичну пам'ять за січним повстанням в середовищі громадян Дрогобича.

Виклад основного матеріалу. До сьогодні традиція вшанування героїв Січневого повстання залишається перевагою сучасної політики Польщі. Наприклад, у 2013 р. президент Польщі Броніслав Коморовський, за фахом історик, наголосив на особливій важливості подій 1863 р. в долі польського народу. Під час урочистих заходів у Варшаві він зазначив, що 150 років тому боротьба за незалежність від Росії хоч і закінчилася кривавою поразкою, але кров повстанців не була пролита даремно, адже саме на збереженій пам'яті про повстання виховувалися покоління польських патріотів, які врешті вибороли незалежність (Савицький). Б. Коморовський також наголосив на багатонаціональній основі повстання, в якому важливу роль відіграли українці Галичини, Холмщини та Підляшшя, які входили до лав повстанської армії і пліч-о-пліч боролися проти Східного окупанта – Російської імперії. Це, наприклад, Андрій Потебня (Полтавщина), який вирішив помститися за розстріл свого друга Петра Сливицького – брата відомого філолога Олександра Потебні. Саме А. Потебня був одним із засновників «Комітету російських офіцерів в Польщі», і, покинувши власний полк, у червні 1862 р. у варшавському парку він здійснив замах на намісника

Царства Польського Лідерса. Загалом із царської армії на бік повсталих лише з правобережної України перейшов 51 українець, при цьому за неофіційною статистикою українці та білоруси становили серед учасників близько 500 осіб (Мозговий, 2014).

Серйозну роботу на користь Січневого повстання здійснював гурток Є. Мосаковського (створений у 1861 р.), який серед учнівської молоді Київського військового училища проводив активну агітаційну кампанію за боротьбу проти російського безчинства. Особливо на Волині серед українських повстанців дуже часто використовувалося польське гасло «За нашу і вашу свободу!»

Серед інших героїв повстання був також Іван Нечай – лікар у селі Дубенка Холмського повіту. Він створив великий українсько-польський повстанський загін і 23 січня 1863 р. брав активну участь у здобуванні Грубешева і Красного Ставу. Будучи важко пораненим, потрапив у полон, а 19 березня 1863 р. був засуджений до розстрілу у тому ж таки Красному Ставі (Białynia-Chołodecki, 1913). Помираючи, він вигукнув слова: «Хай живе свобода!» (Białynia-Chołodecki, 1913: 42).

На території Польщі історична традиція пам'яті за героями витворила два пам'ятники Нечаві: один у його рідному селі, а другий – на місці загибелі. За даними Юрія Савицького, зберігся також пам'ятник і на могилі ще одного українця – Макара Драгомирецького (псевдонім «Князь»), який 21-річним юнаком загинув у бою в околицях міста Серадз, отримавши 30 поранень (Савицький). Серйозна підтримка українців проявилася навіть в укладенні штандарту повстанської армії, особливо у радикально налаштованому «червоному крилі», прапор якого мав зображення Архангела Михаїла – покровителя українського народу. У цьому крилі повстанців українці лівого політичного спрямування, очолювані А. Красовським, В. Синьогубом, прихильно ставилися до Січневого повстання та його ідеї відновлення кордонів Речі Посполитої станом на 1772 р. Щоправда, українці бажали права на власну автономію (Мозговий, 2014: 2, 4).

Серед дрогобичан, які брали активну участь у повстанні досі немає повного реєстру осіб, оскільки чимало тих, що пішли на фронт, пропали безвісти, або ж не повернулися у рідний край. Одним із найвідоміших повстанців був дрогобицький пекар та згодом бургомістр Дрогобича Ян Невядомський (1840 – †1914 рр.). Коли йому виповнилось 23 роки, Я. Невядомський разом із графом Юліушем Тарнавським брав активну участь у визвольному повстанні польського народу 1863 – 1864 рр. (кампанії у Ведлинському та Лопатинському лісах, що на Радехівщині, в Радзивілові на Рівненщині), де отримав військове звання капрала першої компанії карабінерів (Jan Niewiadomski, 1914). Врешті про його подвиги та діяльність на сьогодні вийшло кілька спеціальних публікацій (Лазорак, Лазорак, 2013), (Лазорак, Лазорак, 2015). Свого часу, відомий поет, який одним із перших записував та культивував історичну пам'ять про Січневе повстання, Казимир Вежинський записав від Яна Невядомського спогад про його участь у затишних боях у Радзивілові (Wieżyński, 1913). Описаний приклад пізніших жертвних тюремних ув'язнень Яна Невядомського у в'язницях Бродів, Золочева та Львова стали цінними для виховання Дрогобицької молоді в майбутньому (Wieżyński, 1913).

Ще одним відомим дрогобичанином, який брав участь у Січневому повстанні, і став народним героєм Дрогобиччини, був Юзеф Маєвський (1840 – †1927 рр.). Його родина здавна проживала у Дрогобичі на вул. Голубиній, 1. Після повернення до Дрогобича Юзеф почав брати активну участь у громадсько-політичному житті міста, зокрема увійшов до складу соціалістичної партії, а незабаром обіймав посаду міського радника в магістраті. У старості він зайнявся вирощуванням фруктів та овочів, які за допомогою родичів продавав серед дрогобичан. Його героїчні подвиги згадувалися під час урочистостей в Дрогобичі до 1939 р. Так, 11 серпня 1927 р. старожили організували йому гідний похорон з усіма регаліями воєнної людини. Було запрошено військових, молодіжні бойскаутські організації, які несли за домовиною героя усі необхідні стандарти. Тіло Юзефа покоїться дотепер на одному із найстаріших цвинтарів Дрогобича по вул. Трускавецькій, а гробівець його і дружини Антоніни у 1992 р. відновив онук (Lorenz), (Пастух, 2008).

Додаткові відомості про вихідців з Дрогобиччини, які брали активну участь у повстанні, чи не вперше систематизував Юзеф Бяліня-Холодецький, який у ювілейному виданні, присвяченому 50-й річниці повстання у 1913 р. від імені «Громадського комітету жителів м. Львова» підготував монографію на тему історичної пам'яті про 1863 р. Дослідник зокрема подав біографію мало відомого, навіть для поч. ХХ ст., учасника повстання, правника Яна Якубовського (1843 р.н.),

який служив у підрозділі Запаловича під Тишовцями та Тучапами. Інший уродженець Дрогобича Броніслав Мацешкевич (1838 р. н.), будучи офіцером австрійської армії у Магенті і Солферіні, дізнавшись про повстання одразу перейшов до лав підрозділу Йордана (Bialynia-Chołodecki, 1913: 238, 291).

Серед інших представників відомих родин Дрогобича, які також брали участь у Січневому повстанні 1863 р., був батько Михайла Хцюка – Іван. Жителі міста добре знали, що в родині Хцюків завжди панувала патріотична традиція. Скажімо, прадід Тадеуша Хцюка початково придумав прізвисько «Ксіук», будучи повстанцем листопадового чину, для того, щоб відрізнятись від інших представників роду Вітковських (Pilecki, № 10a: 3). З цього приводу один із нащадків родини Владислав Хцюк також залишив спогади про Івана Хцюка (Chciuk).

Під час урочистостей з нагоди Січневого повстання мешканці часто згадували подвиги генерала австрійської армії Еміля Кляйберга (1848, Стебник – †1908 рр.) (Pilecki, №14: 76), віцестаросту Дрогобича та професора гімназій в Дублянах та Кракові – Владислава Любомирського (1841 – †1907 рр.) (Pilecki, №14: 79), батька президента міста Дрогобич Леона Реутта – Гюстава Реутта, який був особистим ад'ютантом генерала М. Лангевича у 1863 р. (Pilecki, №10b). Відомими повстанцями в Дрогобицькому повіті були також Станіслав Мошковський, Владислав Янішевський та Александр Жданович. Ще один відомий краянин Дрогобиччини – власник землянських угідь Ян Сас Комарницький, який помер 18 грудня 1902 р. в Урожі. Свого часу (1863) він входив до числа Народного уряду (Zmarli, 1902).

Значна частина ветеранів входили до багатих дрогобицьких цехів. Наприклад, 22 лютого 1906 р. у Дрогобичі поховали майстра з виготовлення мотузок Войцеха Верницького (мав 68 р.) (Zmarli, 1906a).

Чимало ветеранів служили на дрогобицькій колії. Так, 18 травня 1906 р. у Львові на 63 році життя помер учасник повстання, старший комісар державних колій Алоїзій Тележинський. Довгий час ветеран працював у Дрогобичі на посаді начальника магазину із продажу матеріалів при Наддністрянській колії (Zmarli, 1906b).

У середовищі нафтових робітників існувала власна традиція пошанування ветеранів Січневого повстання. Наприклад, одним із найвідоміших східничан, який воював у баталіях 1863 р., був Петро Бжозовський (1846 – †1919 рр.), який довгий час працював керівником нафтового шибу та був співвласником тартака у Східниці (Rzbotycki). Його особливо прикрашена могила разом із похованням дружини Йоанни досі збереглася на давньому східницькому некрополі. Невипадково, 18 січня 1899 р. нафтові товариства Дрогобича, Східниці та Борислава організували у Східниці у залі товариства «Ognisko naftowe» святковий вечір із танцями для збору коштів для вшанування 36-ї річниці Січневого повстання 1863 р. («Ognisko naftowe», 1899)

Зовсім не випадково наявність чисельної групи повстанців, які проживали у Дрогобицькому повіті, закономірно призвела до утворення в Дрогобичі філії «Товариства ветеранів Січневого повстання». Так, у Центральному державному історичному архіві у Львові до наших днів зберігся архів дрогобицьких ветеранів, який включає листування між філіями і делегатами, особові справи членів Товариства, протоколи зборів та членських внесків та ін. за період 1903 – 1918 рр. (Pilecki, №14: 6) Тобто, як бачимо, в історії Січневого повстання громадськість міста мала багато постатей, які увійшли до «Дерева волі» польського народу, оскільки вони передовсім були вихідцями з Дрогобиччини.

У середині 1880-х рр. важливу роль у започаткуванні місцевої традиції вшанування дати Січневого повстання відіграла польсько-українська читальня, яка серйозно підтримувалася головним редактором місцевої газети «Газета Наддністрянська» Едмундом Леоном Солецьким (W czytelní, 1885). Цікаво, що кошти на організацію вшанувань Товариство заробляло для своєї каси за допомогою добровільних пожертв під час мистецьких вечорів (Wieczorek z tancami, 1885). Зі свого боку, Е. Л. Солецький зумів організувати на шпальтах своєї газети власну програму збереження історичної пам'яті про Січневе повстання (Тельвак, Янишин, 2012: 344), навіть при обтяжливій цензурі, яка щороку вилучала із друку десятки статей на просвітянську та патріотичну тематику. Одна із перших з'явилася 1 липня 1886 р. з приводу смерті одного із найвідоміших учасників повстань 1846 та 1863 рр. – громадського діяча та письменника, мемуариста Владислава Чапліць-

кого, який помер у львівському шпиталі 14 червня цього ж року у жахливій бідності ([EI] Solecki, 1886). Автор передовсім розповів про тернистий шлях польського патріота, який відсидів чимало років у тюрмах за участь у подіях 1846 р., після амністії знову увійшов до підпілля та став учасником Січневого повстання. Окрім бойових заслуг, дрогобичани дякували ветерану за вагомі праці «*Powieść o Hogożanie*» (1846 р.), «Чорної книги» та ін. Як виявилось, В. Чапліцький кілька місяців перед смертю гостював у Дрогобичі в Е.-Л. Солецького, з яким товаришував від 1863 р. Із Дрогобичем у відомого ветерана зав'язалася особлива дружба. Так, під час свого перебування у місті В. Чапліцький виступив на окремому заході із відчитом «Про Сибір», переповідаючи дрогобичанам про важкі умови в'язнів у засланнях Російської імперії. Згадані обставини, безумовно, вплинули на Е. Л. Солецького, який й написав статтю-реквієм у своїй газеті. Е. Л. Солецький зауважив, що незадовго до смерті В. Чапліцький надіслав до редакції листа, в якому висловив тяжкий жаль за останніми подіями у суспільстві, адже «його серце сповнене гарячих поривів до боротьби, не могло сприймати суспільної апатії на хвилях збагачення та зрадництва» ([EI] Solecki, 1886). Е. Л. Солецький з жалем переповідав, як бідно жив на старості один із найвидатніших капітанів Січневого повстання, врешті сам лист до редакції був надто трухлявим для офіціозу. Щоправда, по смерті він залишив після себе неймовірної вартості літературні твори, які «ще довго годуватимуть наше покоління силою духу цього автора» ([EI] Solecki, 1886).

Так, у 1 січня 1887 р. редакція опублікувала статтю під назвою «До наших читачів. Голос Корнелія Уейського», у якій пропагувалися просвітницькі візії одного із найвідоміших тогочасних польських письменників, вірші та твори якого в основному торкалися визвольних змагань польського народу (*Do naszych czytelnikow*, 1887). І хоча текст повідомлення був копією промови письменника на вечорі пам'яті А. Міцкевича у Радехові, який відбувався 25 листопада 1887 р., цією публікацією дрогобичанські журналісти зробили спробу донести до читача візію К. Уейського щодо збереження історичної пам'яті про повстання польського народу у 1830-х та 1860-х рр. Наприклад, у пролозі К. Уейський зазначив: Ми вірили, що без нашої провини і причин було розірвано нашу Вітчизну; ми очікували її повернення при кожній новій воєнній бурі, яка повставала, і з цією надією проливали кров на закордонних полях, а люди обтяжені своїми деспотами називали нас «рицарями волі», а ми ж самі собі захотіли бути народом обраним під опікою Бога» (*Do naszych czytelnikow*, 1887: 1). Наприкінці виступу К. Уейський висловив думку, що лише тоді, коли «поляки разом захворіють «волею», повстане Польща» (*Do naszych czytelnikow*, 1887: 1). Ці глибокі слова, зрозуміло, нагадували дрогобичанам про буремні події Січневого повстання на території Російської імперії у 1863 р. Врешті А. Солецький у післямові до тексту промови зауважив, що текст не дарма публікується у перший день нового 1886 р. як спроба зміцнити духом польський народ.

У зв'язку із появою нових джерельних свідчень сьогодні цілком правомірно можемо констатувати особливу роль письменника Корнелія Уейського у розвитку історичної пам'яті дрогобичан про визвольні змагання в принципі. Наприклад, 12 вересня 1893 р. бургомістр міста Дрогобич, педагог Ксенофонт Охримович (1848 – †4.02.1916 р.) від імені магістрату та громадськості напередодні 30-ї річниці Січневого повстання вирішив відзначити дипломом почесного громадянина міста (*honorowego obywatelia*), відомого галицького поета, поляка Корнелія Уейського (1823 – †1897 рр.), творчість якого практично повністю була проникнута боротьбою за незалежність та права. Врешті тоді виникла особлива нагода з приводу святкування 70-річчя поета, який тоді проживав у Нових Стрілищах. Оригінал диплома сьогодні зберігається у фондах музею «Дрогобиччина», хоч і під помилковою назвою «Пам'ятна книга міста Дрогобича» (ВФМД). Навіть саме виготовлення диплома передбачало серйозні витрати, а відтак рішення приймалося на засіданні магістрату. Так, палітурка диплому була виготовлена із двох дерев'яних дощок, на верхній з яких було вирізьблено герб Дрогобича овальної форми, із рослинними сюжетами по прямокутному периметру. Нижня палітурка також мала багаторівневе сницарське оздоблення із зображенням «замкнених потаємних дверей», які символізували довговічність збереження історичної пам'яті про подію. Автором цього диплома був відомий дрогобичанський художник єврейського походження зі світовим іменем Ефраїм Маурицій Лільєн (1874 – †1925 рр.). На титульному аркуші почесного диплому маляр виконав невідомий на сьогодні унікальний рисунок, він отримав за роботу спеці-

альний гонорар у розмірі 50 злотих ринських (згодом використав їх на початковий курс малювання у Віденській академії у професора Християна Грєпенкерла). На титулі диплома у Е.-М. Лільєн зобразив символічний образ поета, який перебуває у «музі» написання тексту творів, панораму на стару ратушу Дрогобича, оздоблений рослинним орнаментом міський герб, власний автограф із датою 1893 р., а також написи-присвяти «Авторові хоралу – мешканці міста Дрогобича», «Скарги Єремії» та ін. Диплом засвідчував подяку усієї еліти Дрогобича від імені громадськості краю за численні патріотичні твори, які десятиліттями виховували у молоді прагнення до боротьби за волю. При цьому основна увага була звернена на цикл хоралей «Скарги Єремії», які побачили світ у Лондоні у 1946 р., і мали неймовірний вплив на польський народ напередодні 1848 р. та Січневого повстання 1863 р.

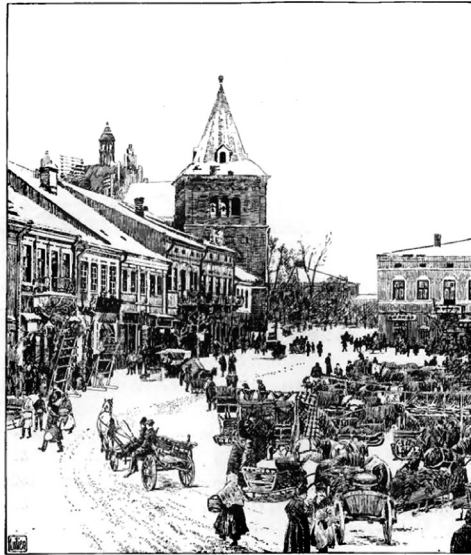
Ілюстрація № 1 (ВФМД)

Диплом почесного громадянина міста Дрогобича поета і співавця визвольних змагань польського народу Корнелія Уейського (Автор: Ефраїм Маурицій Лільєн; Ініціатор бургомістр Ксенофонт Охримович, Дрогобич, 12 вересня 1893 р.)

В історії Дрогобича серйозну роль у збереженні історичної пам'яті про Січневе повстання відгравав костюл Св. Ворфоломея (XIV – XV ст., див. іл. № 2). Так, після подій 1863 р. перша масштабна урочистість на честь повстання була організована у січні 1888 р. під час святкування 25 річниці від початку боїв. 22 січня 1888 р. в парафіяльному костюлі Дрогобича відбулася жалобна літургія за упокій душ полеглих і страчених героїв під проводом ксьондза каноніка Терлецького. Казання виголосив ксьондз Пенкош, який ревною словами душевно підніс дух присутніх у залі, адже розповів про тернистий шлях повстанців. Наприкінці літургії парафіяльний хор заспівав польську релігійну пісню «*Voże, coś Polskę*». Згодом керівництво «Комітету по вшануванню 25 річниці Січневого повстання» організувало вечір пам'яті, на котрому були присутні чимало гостей та громадян Дрогобича. Було запрошено ветеранів повстання, заслухано цікаві спогади, а також виголошено кілька відчитів стосовно пережитої історії та ідеї консолідації сил задля майбутнього Вітчизни. Один із ключових підсумків зустрічі містив такий висновок: «Не даремно 25 років тому була пролита наша кров на полях битв і не зникла вона дарма в землі, бо стала побудкою для майбутніх поколінь до праці у розбудові кращого майбутнього» (Rocznice, 1888).

Ілюстрація № 2 (Katalog wystawy, 1914)

TARG NA RYNKU W DROHOBYCZU
(rysunek do kwasorytu nr. 9).

Торгівля на ринковій Площі Дрогобича. Вид на костюл Св. Ворфоломея (1914 р., автор Ефраїм Маурицій Лільєн)

До 25-ї річниці Січневого повстання журналісти неодноразово публікували цікаві спогади учасників. Наприклад, 15 жовтня та 1 листопада 1888 р. редакція «Газети Нандністрянської» в Дрогобичі переопублікувала для громадськості міста статтю із «*Dziennik Polski*» на тему січневого повстання. Це одна із перших статей у дрогобицькій пресі, де публікувалася інформація про конкретні спогади учасників повстання. Текст фактично був статтею про спогади робітника «*rap J. W.*», який брав участь у Січневому повстанні і докладно розповів про біографи та невідомі факти з життя постатей польських героїв повстання Марціна Бореловського (Лелевеля) та Владислава Чаплінського за період 1863 та 1864 рр., які жертвовно віддали життя за волю народу. Громадяни міста отримали можливість прочитати про криваві події у Варшаві, бої біля Підлясок, Тарнограда, Юзефова, Панасівки та ін. Редакція зазначила, що із В. Чапліцьким була добра знайомість, і дрогобичани щиро сумують за тим, що йому на старість довелося померти не як герою, а як жебракові від голоду. Така смутна новина спонукала задуматися над ставленням до ветеранів Січневого повстання влади та громадян загалом (Marcin Borelowski, 1888).

У 36-ту річницю Січневого повстання, відзначення якої почалося в Дрогобичі з 22 на 23 січня 1899 р. власні роздуми на тему кривавої сторінки опублікував редактор газети «Дрогобицький кур'єр» – Юзеф Альбін Кунде. Стаття містила несамовиту озлобленість автора на етнофобську політику, яка вже тоді змушувала національні громади говорити про російський шовінізм: «безпідставні жахіття московського безчинства, яке брутально відбирає нерв за нервом здобутого віками права людини, статuti і привілеї народів освячених традицією якнайкращого минулого, ці жахіття випаляють до живого найдорожчі почуття синівської прив'язаності до рідної землі» (*W rocznice powstania*, 1899). Водночас Ю.-А. Кунде зауважив, що в часі річниці Січневого повстання як ніколи актуально пам'ятати, що саме Російська імперія ламає все на своєму шляху: матеріальний побут, фізичне і духовне людини, насичуючи життя сумнівами, катуваннями та казематами Сибіру. Саме ж повстання автор називає «вулканом, який проснувся в народі під покровом самого Бога» (*W rocznice powstania*, 1899). Також журналіст зауважив, що повстання не минуло безслідно, адже від Карпат до Балтики імперія «білого царя, яка погрузла в посадах» відчула сильний біль покорених народів. Врешті автор покладав надію, що Січневе повстання вчить тогочасне покоління поляків, на що потрібно зважати, а чого – уникати. Врешті в дні урочистостей автор звернувся до жителів міста вічними словами: «Працюймо завжди наполегливо з вірою у краще майбутнє і прийде хвиля об'явлення» (*W rocznice powstania*, 1899).

36-річниця повстання відзначалася в Дрогобичі і на рівні громадських товариств, які об'єдналися довкола програми Товариства «Сокіл». Так, 1 – 2 лютого 1899 р. в залі Товариства «Сокіл» на вул. Панській, за стараннями місцевого академічного осередку «Gwiazda» було підготовлено святкову програму «Академічний бал» із прем'єрою театральної вистави «Жертви з 1863 р.» (*Bał akademicki*, 1899). Під час урочистостей декламувалися вірші, співались патріотичні пісні, спрямовані на виховання патріотизму серед молодого покоління. Цікаво, що, крім увіковічення пам'яті про повстання, під час урочистостей молодь Дрогобича збирала добродійні кошти для підтримки просвітницької діяльності польсько-української бурси в Дрогобичі. Для цього навіть було запрошено окремих комітет, до якого увійшли заможні дрогобичани – ксьондз Цетнарський, о. Кміт, професор Луцик, д-р Майхрович, суддя Мачек, бургомістр К. Охримович, райця Панеш, д-р Пельчер, рент Стрончак і віцемаршалок Вішневський (*Wieczorek akademicki*, 1899). Врешті вечір мав мету консолідувати історичну пам'ять між українцями та поляками.

Завершувалася загальноміська програма урочистостей спільною жалобною літургією в костелі Св. Ворфоломея за упокій душ полеглих героїв Січневого повстання, яка відбулася 31 січня 1899 р. за сприяння Товариства «Зірка». На урочистій літургії було вельми багато людей, які з уважністю слухали проповідь ксьондза Сервацького. Після літургії молодіжний хор у форматі опери виконав чимало патріотичних пісень (*Nabożeństwo*, 1899).

20 січня 1901 р. головний редактор газети «Самбірсько-Дрогобицький тиждень» Ю.-А. Кунде опублікував нову статтю з приводу наближення 38-ї річниці Січневого повстання під назвою «В січневу річницю» (*W rocznicę styczniową*, 1901). Цього разу дрогобицький журналіст вирішив звернути увагу мешканців краю на те, що, незважаючи на колишні пориви поляків у 1863 р., станом на 1901 р. прагнення поляків серйозно змінилися у небезпечний бік і стали певною мірою загрозливими для боротьби за волю в майбутньому. Головну проблему такої ситуації автор вбачав у політиці германізації, яка відбувалася із польським етносом на теренах Познані, Шльонска, Поморя і Східних та Західних Пруссів. При цьому, якщо на цих теренах все було зрозуміло, то на теренах Галичини автор підняв питання, чому тут нічого не відбувається у плані продовження ідейних поривів у боротьбу за власні права? Колишній пієтизм народної мудрості, кривава історична пам'ять та сила волі, на думку автора, в Галичині все більше замінювалася ідеалами індустріальної промисловості: «молотом, кельнею, верстатами, фабриками та бізнесом» (*W rocznicę styczniową*, 1901). Водночас, на думку Ю.-А. Кунде, короткотривалі демократичні досягнення 1861 – 1863 рр. станом на 1901 р. залишилися лише в серцях народу, тоді як виховний процес зосередився винятково у рамках державних гімназій, які виховують покоління прихильне до влади. Головне питання, яке ставив перед дрогобицькою громадою журналіст, полягало у тому, навіщо було стільки кривавих жертв і подвигів у часі Січневого повстання, коли вони так швидко призабуваються? Зважаючи на ці песимістичні нотки, автор чи не вперше в історії міста закликав

мешканців до єднання, з метою оборони перед загрозою запроданства та деморалізації. Врешті автор нагадав польській національній громаді давнє прислів'я: «поляк мудріє лише після шкоди/втрат», то ж не варто чекати, щоб не було запіздно» (W rocznicę powstania, 1901).

31 січня 1901 р. власну програму святкування організувало музичне Товариство під проводом композитора пана Вроньського, який виконував авторські твори (Wieczorek styczniowy, 1901). Місцева співачка виконала дві пісні «Дві Зорі» та «Соловейко», вірші декламував пан Стефановський. Також виступали міські хори, серед них і мішані, які на завершення виконали пісню «Десятий павільйон». Вечір був настільки вдалим, що журналісти ще довго згадували про успіх мистецьких колективів.

Щоправда, у 1901 р. частина журналістів уважала, що дрогобичани доволі несерйозно поставилися до теми вшанування річниці Січневого повстання, ставлячи на противагу Самбір, де хоча б організували жалобну літургію і урочистий вечір в казино. Ставилось запитання: «Невже почуття мешканців та представників народу затихло у нас самих?», (Z okazji obchodu, 1901). Натомість у Родомишлі та Скотичині вшанування відбувалося з особливими програмами, про які писали навіть львівські газети.

З іншого боку, на шпальтах газети «Самбірсько-Дрогобицький тиждень» за 27 січня 1901 р. бачимо публікацію невідомого в літературі вірша самбірського поета Яна Окша, який був родом із Райтарович (Верхівців у Самбірському повіті) присвяченого «тіням богатирів, які полягли в Січневому повстанні» (Oksza, 1901). З метою введення до наукового обігу публікуємо його текст без змін.

«Z dymem pożarów»

Na zasłoniętym kirem Ołtażu Ojszyzny
 Płonie stos Znicz święty – stos męki ofiary...
 Buchając ogniem jasnym miłości i wiary
 Rozgrzewa w sercach naszych niezgojone blizny,
 O promienia poległych bohaterów czyny.
 I męczeństwa niewoli straszne widma krwawe
 Jakby mówiły: Panie! Za błędy, za winy...
 Panie! My dziś wołami: błędy winy owe –
 Z dymem pożarów przeszły wiekmi uśpione –
 Męką i krwią pokoleń – łzami odkupione;
 Dziś, czyny ojców sławi pokolenie nowe!
 Z dymem pożarów przeszają naszych ojców mienie –
 Nieśmiertelna została sława ... cierpienie...
 Nieśmiertelnym nasz ołtarz – nad którym u góry
 Wznosi się duch narodu: orzał bielopiory!
 Ten sam orzeł, ktorego wróg żaden nie trwoży
 Strzeże Ojczyzny naszej jak Archanioł boży –
 I wiednieje choć ołtyrz osłania kir czarny
 Bo w sercach naszych płonie wieczny stos owiarny,
 Ukazując nam blde męczenników cienie...
 I hymn: «Z dymem pożarów» wznosząc cię niebiosny
 Poległym bohaterom niesie łączą swoje głosy
 W dniu modlitwy – skargi: «Z dymem pożarów»...

Rajtarowice w styczniu 1901.

Jan Oksza

39-та річниця Січневого повстання в Дрогобичі була визначена на середу з 21 на 22 січня 1902 р. (39 rocznica, 1902) Цього разу парафіяльна громада костьолу Св. Ворфоломея організувала жалобну панахиду за душі загиблих повстанців 1863/1864 рр. (W Drohobyczu, 1902) І цього разу поет Ян Окша написав ще одного маловідомого патріотичного вірша під однойменною назвою «Січень 1863» (Oksza, 1902):

Styczeń 1863

«Tyłe czysu upłynęło mój Ty mocny Boże!
Pług przyorał ludzkie kości a serce nie może!» –
Z pieśni gminnej
O! Nad tą ziemią krwią wasza złana –
Z tych kości waszych przyoranych w głąb,
Z siłą miłości niepokonana
Duch się odradza silny jak dąb.
Ten duch Narodu – choć umęczony
Śmiercią, katusza, niewola dni,
On niesmiertelny, niezwycezony!
Powstał i zbroją złocista lśni...
Powstał z uspienia grobowej pleśni
Wstrząsnął okowy z rdzę długich lat,
Pochwycił echa płynąncy z Wrześni,
I obiegił z niemi szeroki świat.
I zbudził długo spiące rycerze
Mieczem ognistym odkrył ich grób
Odmowił święte krwawe przymierze
W imię Przyśłości do nowych prób, –
Siłni miłością, nadzieją wiarą,
Z męczeństwem waszym łączym nasz los,
Łączym się w modłach z waszą ofiarą –
W modłach, «od którých bielieje włos».

Rajtarowice w styczniu 1902.

Jan Orsza

Цікаво, що власний вірш до 40-ї річниці Січневого повстання написала якась Анела Ожеховська, яка теж вказала, що текст був написаний у Райтаровичах (Верхівцях), що на Самбірщині (Rocznica 1863 – 1903, 1903). Загальні ж урочистості в Дрогобичі відбувалися 24 січня 1903 р. Тоді за посередництва громадського комітету ксьондз канонік Сервацький в асистенції із ксьондзами дияконами відслужив жалобну літургію о 9.00 год за душі полеглих на полях боїв у 1863 р. На урочистостях були присутні представники Товариства «Зірка», управлінці пожежної охорони міста, які прийшли із власними хоругвами, увесь склад міської ради на чолі з бургомістром Владиславом Шайною, а також представники різних міських інституцій та закладів, багато простих міщан та гостей. Після літургії перед численною громадою виступив із промовою гість, ксьондз Ватулевич, який був пробошем у Фельштині. Глибокі слова, за даними преси, викликали у багатьох сльози на очах. При цьому на завершення розмови ксьондз побажав громадянам Дрогобича бути консолідованими та взаюмовічливими, щоб колись вкотре згадати слова «Ще не загинула». Опісля парафіяльний хор виконав кондак, «Боже, Отче». Цікаво, що, незважаючи на офіційні розпорядження Крайової шкільної ради щодо просвітницької форми виховної роботи серед молоді, на урочистостях в костьолі Св. Форфоломія були присутні лише кільканадцять гімназистів, які під страхом покарання втекли із навчального процесу «із книгами під пахами» (W rocznicy powstania, 1899). Журналісти помітили, що офіційна політика дирекції була дещо заангажована, а тому із сарказмом критикували її за це.

Дещо у меншому форматі відбувалася жалобна панахида наступного 1905 р., коли відзначалася 44-та річниця Січневого повстання (Bał akademicki, 1899). Але вже у січні 1906 р., коли виповнилися 45 річниця січневих баталій 1863 р., дрогобицька громада практично не організувала якоїсь загальноміської програми вшанування. Цілком можливо, що на ситуацію серйозно вплинули робітничі виступи в Дрогобицькому повіті з приводу нафтової кризи та суцільного безробіття. Тоді лише Товариство Шевців Дрогобича спромоглося організувати 29 січня жалобну літургію за упокій душі в річницю смерті учасника повстання, дрогобичанина пана Кілінського (Kronika Drohobuska, 1906).

Особливого розмаху в Дрогобичі набули урочистості з нагоди 50-ї річниці Січневого повстання (січень 1913 р.). Програма організовувалася найрізноманітнішими товариствами, громадськими організаціями, навчальними закладами та міською владою. Значна частина акцій відбувалася, як і раніше, біля пам'ятних знаків, ринковій площі чи офіційних залах для урочистостей (зали магістратури, гімназій, Товариства «Сокіл» та ін.). До моменту початку II світової війни найбільш символічним у місті залишався давній пам'ятний хрест, змонтований із залізних рур заввишки 5 м, розміщений на старому комунальному цвинтарі Дрогобича в його північно-східному розі (між вул. Грюнвальдською та кошарами). Перед ним стояв гоструватий камінь червонуватого відтінку заввишки 1,5 м, на якому була вмонтована кована таблиця з написом «WALKA O WOLNOŚĆ GDY SIĘ RAZZACZYNA/ Z OJCA KRWIĄ SPADA DZIEDZICTWEM NA SYNA/ STO RAZY WROGÓW ZACHWIANA POTĘGA/ SKOŃCZY ZWYCIĘZTWE...» (Pilecki, № 20). Це була цитата, в перекладі Адама Міцкевича, із твору Джорджа-Ноеля-Гордона Байрона «Гяур» (1813, 1830 р.), в якій йшлося про боротьбу греків проти турецької окупації на початку XIX ст. Спорудження хреста ініціювало скаутське парамілітарне Товариство «Дружина Бартошова», яке 22 січня 1913 р. організувало його посвячення. 1 листопада 1913 р. Товариство спорудило пам'ятний камінь під хрестом на честь полеглих у 1863 р. повстанців. Організацією усіх цих заходів керував комісар хоругви «Дружини Бартошової» в Дрогобичі пан Йозеф Гансьор (Pilecki, № 20). До 1939 р. пам'ятний знак закарбувався в історичній пам'яті дрогобичан під двома народними назвами «Хрест Траугутта» або «Хрест Січневого повстання 1863 р.» (Pilecki, № 20). Щоправда, у 2006 р. дрогобичани, відновлюючи пам'ятний, знак помилково його назвали «Гробом невідомого солдата».

Приблизно тоді ж культурно-мистецьке середовище Дрогобича, зі свого боку, створило «Комітет Польських Товариств», який мав за мету організувати вшанування річниці Січневого повстання у ширшому контексті, через видання багатотиражної брошури, приуроченої історичній пам'яті про вихідців із Дрогобиччини, які брали участь у воєнних кампаніях 1863 р. Очолити Комітет доручили професорові та викладачеві історії польської літератури дрогобицької гімназії Альфреду Бродницькому (Brodnicki, 1913), а його співуправлінцями стали Броніслава Бурггардт та брат Казимира Вежинського (Віртшляйна) – Броніслав Віртшляйн. До комітету також увійшли представники від різних дрогобицьких товариств та організацій: відомий поет-модерніст, літературознавець, а згодом професор і ректор львівського університету – Ян Каспрович, польський історик мистецтва, поет, драматург і професор Ягелонського університету – Владислав Козицький, польський педагог, журналіст та співорганізатор польських скаутів – Ігнацій Козелевський, польський поет, драматург і публіцист – Фердинанд Кураш, краківський поет, д-р – Казимир Лубецький, польський письменник і адвокат – Станіслав Антоні Мюллер, Мечислав Павловський, львівський поет – Леопольд Штафф, польський поет, дрогобичанин – Казимир Вежинський та дружина професора гімназії Казимира Заморска.

На думку професора Л. Тимошенка, це видання стало однією зі знакових пам'яток книжкової культури Дрогобича, адже попри спеціальну присвяту темі Січневого повстання, під назвою «1863. Одnodнівка» (1863. Jednodniuwka, 1913), книга також включала в себе тексти літературного, публіцистичного чи радше історико-просвітницького характеру. Ця невелика за обсягом «Одnodнівка» мала за мету в одному номері шляхом тиражування серед мешканців наблизити громаду Дрогобича до буремних подій січня 1863 р. Цілком не випадково до змісту книги було включено, крім поетичних і прозових творів, також і наукову публіцистику та спогади очевидців подій 1863 р. Врешті у короткій преамбулі до видання автори зазначили, що «в цілях вшанування пам'яті про 1863 р. ... ми хотіли б створити видання, яке б стало для Дрогобича милою і вартісною пам'яткою» (1863. Jednodniuwka, 1913). Згідно із задумом організаторів, книга складалася із двох основних частин: 1) спеціальна частина, присвячена Дрогобичу, де публікувався цикл спогадів кількох повстанців 1863 р., які станом на 1913 р. проживали в дрогобицькому повіті, а також публіцистичний опис з минулого Дрогобича; 2) загальна частина, яка містила поетичні та наукові твори, надіслані із-за меж Дрогобича. До речі, поетичні твори були написані винятково у дусі доби «Молодої Польщі», що відповідало європейському модернізму.

Так, серед літературних творів у книзі було укладено вірші та сентенції львівських поетів Яна Каспровича під назвою «1863», Леопольда Штаффа «Смуток героїв», цитата-сентенція Станіс-

лава Антоні Мьоллера, вірш «Герої» Владислава Козицького. Літературний цикл книги уміщує також «Пісеньку про Польщу», написану Казимиром Любецьким, вірш «О Польща – мати!» – варшав'янином Ігнацієм Козелевським, «Дай нам силу духа!» Фердинда Курася («селянин з-понад Вісли»). Дрогобичанка Казимира Заморська написала оповідання «Сольхарева», а Казімеж Вежинський, який підписався як краків'янин, вірш «Гей, коли ж, коли ж?».

Науковий цикл «Односторонки» містив допис дрогобичанина Вільгельма Брухальського, присвячений життєпису поета-героя Мечислава Романовського, який, на думку Л. Тимошенка, цілком відповідає формату наукової розвідки (Тимошенко). У циклі «Спогади повстанців» публікувалися розповіді про учасників Січневого повстання з Дрогобицького повіту, серед них Станіслава Мошковського, Владислава Янішевського, Александра Ждановіча (автор – А. Бродницький), та колишнього бургомистра Я. Невядомського, інформацію від якого записав К. Вежинський.

Серед іншого, А. Бродницький у стилі позитивізму опублікував двосторінковий текст «Аркушу з минулого Дрогобича», який є пам'яткою літературного життя Дрогобича XVIII ст., коли міський писар Михайло Кобрин перед текстом акту 1730 р. умістив у міській актовій книзі віршовану дедикацію на пошану місцевого в'їта Францішка Ендрічки (починається словами: «Niech się Grecy...»).

Цікаву інформацію про історичні реалії розвитку Дрогобича після 1863 р. на завершення книги опублікував М. Павловський у науково-популярному нарисі дрогобичанина «Польське життя в Дрогобичі після 1863 року», яка має особливе значення в контексті історіографії Дрогобича доби Габсбургів.

Вихід у світ «Односторонки» репрезентував прагнення польської національної громади Дрогобича до реалізації ідеї самоствердження шляхом літературно-патріотичної популяризації подвигів своїх предків та живих очевидців, що проживали в рідному краї. З цього приводу керівники видавничого проекту в преамбулі зауважили читачам, що виховна ідея 1863 р., яка презентувалася у річницю повстання, була призначена передовсім для повчання молодших поколінь, відтак серед авторів домінувало лише одне гасло, характерне для духу скаутських «соколів»: «Czołem Ojczyźnie – szponem wrogowi» (1863. Jednodniówka, 1913).

У період I світової війни, особливо у часі російської окупації, впродовж вересня 1914 – травня 1915 рр. відзначення річниці було призупинене через офіційне ставлення російських властей до питання Січневого повстання, яке визнавалося винятково бунтом проти царя. Щоправда, впродовж 1916 – 1917 рр. на рівні гімназії ім. Франца Йосифа I традиція пошанування полеглих героїв лише частково відновилася, адже у приміщенні гімназії діяв воєнний шпиталь для поранених бійців австрійської армії та її союзників. Лише після завершення українсько-польської війни та утворення II Речі Посполитої тема січневого повстання набирає нового розмаху, тепер вже на рівні державної культурної-виховної програми.

Так, у міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.) популяризація історичної пам'яті про Січневе повстання системно розгорталася на рівні державних культурно-виховних програм, які всіляко підтримувалися бюджетом міста, приватних осіб чи інституцій. В цей час у Дрогобичі вшанування річниць відбувалися у межах філармонії, театру, залах товариств, гімназіях, ратуші тощо. Серед іншого, організовувалися вистави, декламування поезії, виступи хорів та велелюдні зустрічі із ветеранами чи їх родичами (Stawicki, 2014).

Відомий польський письменник в еміграції, дрогобичанин Анжей Хцюк з гумором переповідав про ветеранів повстання, які зберігали історичну пам'ять про буремні події навіть на рівні бойових пісень, що їх виконували під час повстання. Наприклад, в одному із епізодів його автобіографічної повісті «Атлантида» А. Хцюк передає образ престарілих ветеранів повстання, які, нібито, в мундирах та синіх чотирикутних шапках на ринковій площі Дрогобича розпивали пляшки, виконуючи давню повстанську пісню: «В кривавім полі срібні птахи, пішли на бій хлопці наші...» (Хцюк, 2011). З іншого боку, принаймні від 1929 р. у Дрогобичі діяла філія Товариства або Комітету «Сибіряків», до якого входили живі учасники Січневого повстання, які були вивезені свого часу до Сибіру. Головою Товариства був Т. Ольшанецький, а секретарем М. Магис-Забратовський. Зокрема 20 січня 1929 р. керівництво звернулося до усіх, хто був у різний час

депортований до Сибіру, подати власні спогади та зареєструватися в Товаристві, як говорилося «задля збереження пам'яті майбутнім поколінням» (Sybigasy, 1929).

Особливу форму збереження та передання історичної пам'яті про Січневе повстання зумів передати на рівні спеціального розділу науково-популярної монографії дрогобицький історик, викладач дрогобицької гімназії ім. Владислава Ягайла – Мсціслав Мсцівуєвський. Так, у 1939 р. він видав двотомову книгу «З історії Дрогобича», у якій на 8 сторінках розписав традицію «Дерева волі» польського народу. Так у розділі «Під Деревом Волі» автор аналізує тяглість патріотичних поривів поляків на шляху до свободи (Mściwujewski, 1939). Дослідник, зокрема, зазначив, що в Дрогобичі здавна росло дерево біля парафіяльного костюлу Св. Ворфоломея, яке мало народну назву «Дерево Волі» і було від 30-х рр. XIX ст. улюбленим місцем для народних зборів у костюльному парку. Врешті це дерево символізувало патріотичну традицію і, подібно як у Кракові, було посаджене на честь конституції 3 травня 1791 р., а тому у пізніших часах воно, закономірно, мало безпосередні стосунки до знаменних дат на кшталт Січневого повстання, адже, за словами старожилів, «воно мало дочекатися Незалежності», на яку, в очах поляків, це дерево чекало аж до I світової війни (Mściwujewski, 1939). М. Мсцівуєвський зібрав цікаву інформацію про те, що саме під цим деревом у 1863 р. після літургії відбулися перші збори мешканців, які роздумували з приводу кривавих подій, які склалися на польських теренах Російської імперії. Врешті автор подав цікаву інформацію про організацію дрогобицької молоді під проводом графа Тарнавського зі Снятинки, а також репрезентував численні подвиги відомого дрогобицького повстанця, колишнього бургомістра Яна Невядомського (Mściwujewski, 1939).

Висновки. Як бачимо, впродовж усього часу існування теми вшанування Січневого повстання та його героїв на рівні історичної пам'яті дрогобичан її значення ніколи не втрачало ваги у контексті як виховання молоді, так і об'єднання інтересів різних національних громад довкола шовіністичної політики Російської імперії. Врешті у міжвоєнний період тема щорічного вшанування Січневого повстання, як і сьогодні мала більш історичний характер, адже із отриманням Незалежності змінилися головні пріоритети польського суспільства, спрямовані тепер вже на розвиток модерної держави. Проте на рівні навчального процесу Січневе повстання 1863 р. й надалі залишалося базовою темою з історії для виховання майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- [EI] (Solecki E.-L.?), 1886 – [EI] (Solecki E.-L.?). Ś. P. Władysław Czaplicki // *Gazeta Naddniestrzańska*. 1886. № 13. S. 1–2.
- «Ognisko naftowe», 1899 – «Ognisko naftowe» // *Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny*. 1899. № 1. S. 2.
1863. Jednodniówka, 1913 – 1863. Jednodniówka / *Komitet Redakcyjny*: Alfred Brodnicki. [Alfred Brodnicki. Wilhelm Bruchnalski. Jan Kasprowicz. Władysław Kozicki. Ignacy Kozielowski. Ferdynand Kuraś. Kazimierz Lubecki. Stanisław Antoni Mueller. Mieczysław Pawłowski. Leopold Staff. Katimierz Wieżyński. Kazimera Zamorska]. Drohobycz: Staraniem Towarzystw Polskich, z drukarni «Słowa Polskiego», pod załad. Józ. L. Nowakiewskiego, 1913. 31, [1] s.
- 39 rocznica powstania narodowego, 1902 – 39 rocznica powstania narodowego // *Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne*. 1902. № 3. S. 3.
- 44 rocznicę powstania styczniowego, 1905 – 44 rocznicę powstania styczniowego // *Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne*. 1905. № 4. S. 2.
- Bał akademyczny, 1899 – Bał akademyczny // *Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny*. 1899. № 1. S. 2.
- Białynia-Chołoddecki, 1913 – Białynia-Chołoddecki J. *Pamiętnik powstania styczniowego w pięćdziesiątą rocznicę wypadków*. Lwów, 1913. 300 s.
- Brodnicki, 1913 – Brodnicki A. *Język w utworach Z. Krasińskiego*. Drohobycz, 1913. 49 s.
- Broś, №17 – Broś B. Jan Reutt (1919 – 2003) // *ZD*. № 17–18. S. 159–160.
- Chciuk, № 15 – Chciuk Wł. *Moja rodzina* // *ZD*. № 15. S. 7–8.
- Do naszych czytelników, 1887 – Do naszych czytelników. *Głos Kornelia Ujejskiego* // *Gazeta Naddniestrzańska*. 1887. № 1. S. 1–2.
- Jan Niewiadomski, 1914 – Jan Niewiadomski. *Nekrolog* // *Reforma*. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu. Drohobycz, 1914. № 5. Rok. 1. S. 2.

Katalog wystawy, 1914 Katalog wystawy E. M. Liliena w Towarzystwie Przyjaciół Sztuk Pięknych we Lwowie 1914 / Wstęp, układ i objaśnienia Artura Schrödera. Lwów, 1914. S. 20–21.

Kronika Drohobycka, 1903 – Kronika Drohobycka z Tygodnia // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1903. № 5. S. 2.

Kronika Drohobycka, 1906 – Kronika Drohobycka z Tygodnia // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1906. № 6. S. 2.

Lorenz, № 8 – Lorenz R. Trzy pokolenia Majewskich / R. Lorenz // ZD. № 8. S. 9.

Marcin Borelowski, № 20 – Marcin Borelowski (Lelewel) i Władysław Czaplicki wspomnienie z r. 1863 i 1864 // GN. 1888. № 20. S. 1; № 21. S. 1–2.

Mściwujewski, 1939 – Mściwujewski M. Z dziejów Drohobycza. Cz. II. Drohobycz, 1939. S. 146–153.

Nabożeństwo żałobne, 1899 – Nabożeństwo żałobne // Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. – 1899. № 3. S. 3.

Oksza, 1901 – Oksza J. Cieniom Bohaterów Poległych w powstaniu styczniowym // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1901. № 4. S. 1.

Oksza, 1902 – Oksza J. Styczeń 1863 // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1902. № 3. S. 1.

Pilecki, №10a – Pilecki J.-M. Osiemdziesięciolecie Tadeusza Chciuka // ZD. № 10. S. 3.

Pilecki, № 10b – Pilecki J.-M. Pierwszy Prezydent Drohobycza – Leon Reutt // ZD. № 10. S. 14–15.

Pilecki, № 14 – Pilecki J.-M. Panteon Ziemi Drohobyckiej (Lista kandydatów część 1 A–Ł) // ZD. № 14. S. 76–79.

Pilecki, № 20 – Pilecki J.-M. Polskie pomniki w Drohobyczu // ZD. № 20. S. 101–102.

Rocznica 1863 – 1903, 1903 – Rocznica 1863 – 1903 // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1903. № 3. S. 1.

Rocznice powstania, 1888 – Rocznice powstania styczniowego // GN. 1888. № 3. S. 4.

Rybotycki, №20 – Rybotycki J. Dwie Schodnice – wieś i osada przemysłowa // ZD. № 20. S. 60–61.

Schodnica, Majdan, Urycz, 2013 – Schodnica, Majdan, Urycz w zachowanych źródłach i okrucach wspomnień / Praca zbiorowa pod redakcją Jю Rybotyckiego. Wrocław, 2013. S. 40–50.

Stawicki, 2014 – Stawicki R. Weterani 1863 r. i tradycja Powstania Styczniowego w II Rzeczypospolitej // Opracowania Tematyczne / Kancelaria Senatu. Biuro Analiz i Dokumentacji. Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych. Warszawa, 2014. S. 18–27.

Sybiracy, 1929 – Sybiracy // Głos Drohobycko-Borysławsko-Samborski: bezpartyjny tygodnik informacyjny. 1929. R. 4. S. 9.

W czytelni polsko-ukraińskiej, 1885 – W czytelni polsko-ukraińskiej // Kronika // Gazeta Naddniestrzańska. 1885. № 1. S. 8.

W Drohobyczu, 1902 – W Drohobyczu // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1902. № 4. S. 3.

W rocznice powstania, 1889 – W rocznice powstania styczniowego // Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. – 1899. № 2. S. 1.

W rocznicę styczniową, 1901 – W rocznicę styczniową // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1901. № 3. S. 1.

Wieczorek akademicki z tańcami, 1899 – Wieczorek akademicki z tańcami // Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. – 1899. № 2. S. 3.

Wieczorek styczniowy, 1901 – Wieczorek styczniowy // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1901. № 5. S. 3.

Wieczorek z tańcami, 1885 – Wieczorek z tańcami na dochód czytelni polsko-ruskiej // Kronika // Gazeta Naddniestrzańska. 1885. № 5. S. 4.

Wierzyński, 1913 – Wierzyński K. J. Niewiadomski // 1863. Jednodniówka / Aut. A. Brodnicki, W. Bruchnalski. J. Kasprowicz i in. Drohobycz, 1913. S. 16.

Z okazji obchodu, 1901 – Z okazji obchodu rocznicy styczniowej // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1901. № 6. S. 1.

Zmarli, 1902 – Zmarli // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1902. № 51. S. 3.

Zmarli, 1906 – Zmarli // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1906. № 10. S. 3.

Zmarli, 1906 – Zmarli // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1906. № 22. S. 2.

ВФМД – Відділ фондів музею «Дрогобиччина». Спр. А-4631. 4 арк.

Лазорак, Лазорак, 2013 – Лазорак Б., Лазорак Т. Бургомістр Дрогобича Ян Невядомський (1844 – 1914) – учасник Січневого повстання 1863 р. // *Galicja a powstanie styczniowe / Pod red. M. Hoszowskiej. Warszawa-Rzeszów, 2013. S. 261–285.*

Лазорак, Лазорак, 2015 – Лазорак Б., Лазорак Т. Вілла Яна Невядомського в Дрогобичі: спроба реконструкції історико-архітектурних фактів // *Дрогобич Стародавній. Дрогобич, 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://drogobychanyn.hol.es/?p=1005>*

Менько, 2013 – Менько В. Східницький некрополь // *Нариси з історії Східниці / Наук. ред. Л. Тимошенко. Дрогобич, 2013. С. 319–353.*

Мозговий, 2014 – Мозговий І. Січневе повстання в Польщі і Україні // *Світогляд-філософія-релігія. Збірник наукових праць під ред. І. П. Мозгового. Вип. 7. Суми 2014. С. 2–15.*

Пастух, 2008 – Пастух Р. Дрогобицький некрополь. Дрогобич, 2008. С. 184 (каталог некрополю за І. Чаваю).

Тельвак, 2012 – Тельвак В., Янишин Б. Щоденне життя Галицького містечка другої половини XIX ст. на сторінках місцевої періодики (за матеріалами «*Gazety Naddniestrzańskiej*») // *Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. XX. К., 2012. С. 320–344.*

Тимошенко – Тимошенко Л. Книжкова культура Дрогобича першої половини XX ст.: два раритетних видання (1913 і 1928 роки). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://maydan.drohobych.net/?p=33166>

Хцюк, 2011 – Хцюк А. Атлантида: Розповідь про Велике Князівство Балаку; Місяцева земля: Друга розповідь про Велике Князівство Балаку; пер. із пол. К., 2011. 544 с.

ЦДІАЛ – Центральний державний історичний архів України у місті Львові.

Савицький – Савицький Ю. Українці у Січневому повстанні проти Російської імперії // *Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24881992.html>*

REFERENCES

[EI] (Solecki E.-L.?), 1886 – [EI] (Solecki E.-L.?). Ś. P. Władysław Czaplicki [Władysław Chaplicki] // *Gazeta Naddniestrzańska. 1886. № 13. S. 1–2. [in Polish].*

«Ognisko naftowe», 1899 – «Ognisko naftowe» [An oil camp] // *Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. 1899. № 1. S. 2. [in Polish].*

1863. Jednodniówka, 1913 – 1863. Jednodniówka [1863. One day] / *Komitet Redakcyjny: Alfred Brodnicki. [Alfred Brodnicki. Wilhelm Bruchnalski. Jan Kasproicz. Władysław Kozicki. Ignacy Koziółewski. Ferdynand Kuraś. Kazimierz Lubecki. Stanisław Antoni Mueller. Mieczysław Pawłowski. Leopold Staff. Katimierz Wiezyński. Kazimera Zamorska]. Drohobycz: Staraniem Towarzystw Polskich, z drukarni «Słowa Polskiego», pod zażąd. Józ. L. Nowakiewskiego, 1913. 31, [1] s. [in Polish].*

39 rocznica powstania narodowego, 1902 – 39 rocznica powstania narodowego [39th Anniversary of the Uprising] // *Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1902. № 3. S. 3. [in Polish].*

44 rocznicę powstania styczniowego, 1905 – 44 rocznicę powstania styczniowego [44th Anniversary] // *Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1905. № 4. S. 2. [in Polish].*

Bał akademyczny, 1899 – Bał akademyczny [Academic Balk] // *Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. 1899. № 1. S. 2. [in Polish].*

Białynia-Chołodęcki, 1913 – Białynia-Chołodęcki J. Pamiętnik powstania styczniowego w pięćdziesiąt rocznicę wypadków [Diary of the January Uprising on the tenth anniversary of accidents]. Lwów, 1913. 300 s. [in Polish].

Brodnicki, 1913 – Brodnicki A. Język w utworach Z. Krasińskiego [Language in the works of Z. Krasiński]. Drohobycz, 1913. 49 s. [in Polish].

Broś, №17 – Broś B. Jan Reutt (1919 – 2003) [Jan Reutt (1919 – 2003)] // *ZD. № 17–18. S. 159–160. [in Polish].*

Chciuk, № 15 – Chciuk Wł. Moja rodzina [My family] // *ZD. № 15. S. 7–8. [in Polish].*

Do naszych czytelników, 1887 – Do naszych czytelników. Głos Kornelia Ujejskiego [To our readers] // *Gazeta Naddniestrzańska. 1887. № 1. S. 1–2. [in Polish].*

Jan Niewiadomski, 1914 – Jan Niewiadomski. Nekrolog [Jan Niewiadomski. Necrology] // *Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu. Drohobycz, 1914. № 5. Rok. 1. S. 2. [in Polish].*

Katalog wystawy, 1914 Katalog wystawy E. M. Liliena w Towarzystwie Przyjaciół Sztuk Pięknych we Lwowie 1914 [Exhibition catalog of E. M. Lilien] / *Wstęp, układ i objaśnienia Artura Schrödera. Lwów, 1914. S. 20–21. [in Polish].*

Kronika Drohobycka, 1903 – Kronika Drohobycka z Tygodnia [Chronicle of Drohobycz from the Week] // *Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1903. № 5. S. 2. [in Polish].*

Kronika Drohobycka, 1906 – Kronika Drohobycka z Tygodnia [Chronicle of Drohobycz from the Week] // *Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1906. № 6. S. 2. [in Polish].*

Lorenz, № 8 – Lorenz R. Trzy pokolenia Majewskich [Three Majewski tribes] / R. Lorenz // ZD. № 8. S. 9. [in Polish].

Marcin Borelowski, № 20 – Marcin Borelowski (Lelewel) i Władysław Czaplicki wspomnienie z r. 1863 i 1864 [Marcin Borelowski (Lelewel) and Władysław Czaplicki, a memory] // GN. 1888. № 20. S. 1; № 21. S. 1–2. [in Polish].

Mściwujewski, 1939 – Mściwujewski M. Z dziejów Drohobycza [From the history of Drohobycz]. Cz. II. Drohobycz, 1939. S. 146–153. [in Polish].

Nabożeństwo żałobne, 1899 – Nabożeństwo żałobne [Memorial service] // Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. – 1899. № 3. S. 3. [in Polish].

Oksza, 1901 – Oksza J. Cieniom Bohaterów Poległych w powstaniu styczniowym [Shadows of the Heroes of the Late in the January Uprising] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1901. № 4. S. 1. [in Polish].

Oksza, 1902 – Oksza J. Styczeń 1863 [January 1863] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1902. № 3. S. 1. [in Polish].

Pilecki, № 10a – Pilecki J.-M. Osiemdziesięciolecie Tadeusza Chciuka [Eighty-year Tadeusz Chciuka] // ZD. № 10. S. 3. [in Polish].

Pilecki, № 10b – Pilecki J.-M. Pierwszy Prezydent Drohobycza – Leon Reutt [First President of Drohobycz] // ZD. № 10. S. 14–15. [in Polish].

Pilecki, № 14 – Pilecki J.-M. Panteon Ziemi Drohobyckiej (Lista kandydatów część 1 A–L) [Pantheon of the Drohobycz region] // ZD. № 14. S. 76–79. [in Polish].

Pilecki, № 20 – Pilecki J.-M. Polskie pomniki w Drohobyczu [Polish monuments in Drohobycz] // ZD. № 20. S. 101–102. [in Polish].

Rocznica 1863 – 1903, 1903 – Rocznica 1863 – 1903 [Anniversary 1863 – 1903] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1903. № 3. S. 1. [in Polish].

Rocznice powstania, 1888 – Rocznice powstania styczniowego [Anniversaries of the January Uprising] // GN. 1888. № 3. S. 4. [in Polish].

Rybotycki, № 20 – Rybotycki J. Dwie Schodnice – wieś i osada przemysłowa [Two Schodnice – a village and an industrial settlement] // ZD. № 20. S. 60–61. [in Polish].

Schodnica, Majdan, Urycz, 2013 – Schodnica, Majdan, Urycz w zachowanych źródłach i okrucach wspomnień [Schodnica, Mайдan, and Urycz in preserved sources and fragments of memories] / Praca zbiorowa pod redakcją Jю Rybotyckiego. Wrocław, 2013. S. 40–50. [in Polish].

Stawicki, 2014 – Stawicki R. Weterani 1863 r. i tradycja Powstania Styczniowego w II Rzeczypospolitej [Veterans of 1863 and the tradition of the January Uprising in the Second Polish Republic] // Opracowania Tematyczne / Kancelaria Senatu. Biuro Analiz i Dokumentacji. Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych. Warszawa, 2014. S. 18–27. [in Polish].

Sybiracy, 1929 – Sybiracy [Siberians] // Głos Drohobycko-Borysławsko-Samborski: bezpartyjny tygodnik informacyjny. 1929. R. 4. S. 9. [in Polish].

W czytelni polsko-ukraińskiej, 1885 – W czytelni polsko-ukraińskiej [In the Polish-Ukrainian reading room] // Kronika // Gazeta Naddniestrzańska. 1885. № 1. S. 8. [in Polish].

W Drohobyczu, 1902 – W Drohobyczu [In Drohobycz] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1902. № 4. S. 3. [in Polish].

W rocznicę powstania, 1889 – W rocznicę powstania styczniowego [On the anniversary of the January Uprising] // Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. 1899. № 2. S. 1. [in Polish].

W rocznicę styczniową, 1901 – W rocznicę styczniową [On the anniversary of January] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1901. № 3. S. 1. [in Polish].

Wieczorek akademicki z tańcami, 1899 – Wieczorek akademicki z tańcami [Academic evening with dancing] // Kurjer Drohobycki: dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. 1899. № 2. S. 3. [in Polish].

Wieczorek styczniowy, 1901 – Wieczorek styczniowy [Wieczorek January] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1901. № 5. S. 3. [in Polish].

Wieczorek z tańcami, 1885 – Wieczorek z tańcami na dochód czytalni polsko-ruskiej [Wieczorek with dances for the income of a Polish-Russian reader] // Kronika // Gazeta Naddniestrzańska. 1885. № 5. S. 4. [in Polish].

Wierzyński, 1913 – Wierzyński K. J. Niewiadomski [Wierzyński K. J. Niewiadomski] // 1863. Jednodniówka / Aut. A. Brodnicki, W. Bruchnański. J. Kasprowicz i in. Drohobycz, 1913. S. 16. [in Polish].

Z okazji obchodu, 1901 – Z okazji obchodu rocznicy styczniowej [From the occasion of the rounds] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1901. № 6. S. 1. [in Polish].

Zmarli, 1902 – Zmarli [Dead] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1902. № 51. S. 3. [in Polish].

Zmarli, 1902 – Zmarli [Dead] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1906. № 10. S. 3. [in Polish].

Zmarli, 1906 – Zmarli [Dead] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1906. № 22. S. 2. [in Polish].

Zmarli, 1906 – Zmarli [Dead] // Tygodnik Samborsko-Drohobycki: czasopiśmo polityczno-społeczno-ekonomiczne. 1906. № 22. S. 2. [in Polish].

VFMD – Viddil fondiv muzeiu «Drohobychchyna». Spr. A-4631. 4 ark. [in Ukrainian].

Lazorak, Lazorak, 2013 – Lazorak B., Lazorak T. Burhomistr Drohobycz Jan Niewiadomski (1844 – 1914) – uczasnyk Sycynewoho powstannia 1863 r. [Burhomistr Drohobycz Jan Niewiadomski] / Bohdan Lazorak, Tetiana Lazorak // Galicja a powstanie styczniowe / Pod red. M. Hoszowskiej. – Warszawa-Rzeszów, 2013. – S. 261-285. [in Ukrainian].

Lazorak, Lazorak, 2015 – Lazorak B., Lazorak T. Willa Jana Niewiadomskiego w Drohobyczi: sprobarekonstrukcii istoryko-architekturnych fektiw [Villa Ian Neuyadomsky] / Bohdan Lazorak, Tetiana Lazorak // Drohobycz starodawnij. – Drohobycz, 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://drogobychanyn.hol.es/?p=1005> [in Ukrainian].

Menko, 2013 – Menko W. Schidnyckyj nekropol [Schodnica of necropolis] / W. Menko // Narysy z istorii Schidnyci / Nauk. red. L. Tymoszenko. – Drohobycz, 2013. – S. 319-353. [in Ukrainian].

Mozghovyi, 2014 – Mozhowyj I. Sicznewe powstannia w Polsce i Ukraini [January uprising in Poland and Ukraine] / I. Mozhowyj // Switohliad-filosofia-relihia. Zbirnyk naukowych prac pid red. I.P. Mozhowoho. – Wyp. 7. – Sumy 2014. – S. 2-15. [in Ukrainian].

Pastukh, 2008 – Pastukh R. Drohobyckyj nekropol [Necropolis of the city of Drohobych] / R. Pastukh. – Drohobycz, 2008. – S. 184. [in Ukrainian].

Telwak, 2012 – Telwak W., Janyszczyn B. Szczodenne zytta halyckoho misteczka druhoi polowyny XIX st. Na storinkach miscewoi periodyky (za materialamy «Gazety Naddniestrzańskoi») [Daily life of Galician town] / W. Telwak, B. Janyszczyn // Problemy istorii Ukrainy XIX – poszatkou XX st. – Wyp. XX. – K., 2012. – S. 320-344. [in Ukrainian].

Tymoshenko – Tymoszenko L. Knyzkowa kultura Drohobycz perszoi polowyny XX st.: dwa rarytetnych wydannia (1913 i 1928 roky) [Drohobych's book culture of the first half of the twentieth century] / L. Tymoszenko. – [Електронний ресурс]. – Rezym dostupu: <http://maydan.drohobych.net/?p=33166> [in Ukrainian].

Chciuk, 2011 – Chciuk A. Atlantyda: Rozpowid pro Welyke Kniazizwstwo Balaku [The story of the great principality of the Balaku] / A. Chciuk. – K., 2011. – 544 s. [in Ukrainian].

TsDIAL – Centralnyj derzawnyj archiw Ukrainy u misti Lwowi [Central State Historical Archive in the city of Lviv]. – F. 195. – Op. 1. – Spr. 20. – 93 s. [in Ukrainian].

Savytskyi – Sawyckyj J. Ukrajinci u sicznewomu powstanni proty Rosijskoi imperiji [Ukrainians in the January uprising against the Russian Empire] // Radio swoboda. – [Elektronnyj resurs]. – Rezym dostupu: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24881992.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.02.2018 р.